

УДК: 338.43:636.22/28

*М.О. Поляруш, кандидат економічних наук, доцент,
Ю.І. Білик, асистент,
Н.І. Пілець, здобувач ПДАТУ*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ТА ЇЇ ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА

Досліджено ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах та його державну підтримку за різними програмами. Розроблено основні шляхи підвищення ефективності сільськогосподарських галузей в підприємствах району.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, економічна ефективність, рентабельність, виробництво, рослинництво, тваринництво.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах погіршення кон'юнктури світових і українського товарних ринків, а також різкого скорочення обсягів державної підтримки 2009 року ключовим фактором стабільного господарювання в аграрному секторі України було і залишається підвищення ефективності роботи сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичним та методологічним питанням визначення ефективності сільськогосподарського виробництва та пошуку шляхів її підвищення приділяється увага в наукових працях Амбросова В.Я., Андрійчука В.Г., Лукінова І.І., Мацибори В.І., Крисального О.В., Коржинського М.П., Прядко В.В., Саблука П.Т., Шпичака О.М., Шкільова О.В., Радченко В.В., Соловійова М.Ф., Бойко В.І., Черевко Г.В. та інших вчених. Не дивлячись на це, ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах певних регіонів потребує постійного моніторингу тенденцій розвитку і виявлення регіональних особливостей.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення тенденцій розвитку ефективності сільськогосподарського виробництва в підприємствах досліджуваного району з урахуванням регіональних особливостей та обґрунтування пріоритетних напрямів її підвищення, а також аналіз державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

Матеріали і методика досліджень. При дослідженні означених питань використовувались праці вчених в даній сфері, реальні факти діяльності сільськогосподарських підприємств Кам'янець-Подільського району Хмельницької області за 2005-2009 роки, нормативно-правові документи. Висвітлення питань відбувалось за допомогою таких методів досліджень: індукції і дедукції, аналізу і синтезу, статистичні, спеціальних досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Кам'янець-Подільському районі Хмельницької області звітність про результати роботи подавали не всі сільськогосподарські підприємства. Динаміка кількості звітуючих підприємств така: 2005 рік – 33, 2006 рік – 26, 2007 рік – 30, 2008 рік – 27, 2009 рік – 24 господарства. За їх даними і проводились дослідження.

Сільськогосподарські підприємства 2009 року зменшили виробництво зерна на 3,97% в порівнянні з 2005 роком та на 32% в порівнянні з 2008 роком. Виробництво озимої пшениці скоротилось на 35%; ярого ячменю на – 30,57%, гречки – майже у 10 разів. Цукрові буряки протягом останніх двох років господарствами району не вирощувались взагалі. Виробництво озимого ріпаку 2009 року збільшилось в 3,6 раза в порівнянні з 2005 роком, але в 1,9 раза зменшилось в порівнянні з 2008 роком.

На зменшення виробництва продукції значно вплинуло зменшення посівних площ. ВАТ “Адамс” 2009 року з 6091 га ріллі засіяв 366 га (6,01%). ТОВ “СТІОМІ Холдінг” з 6663 га фактично засіяв 2159 га (32,4%). ТОВ АФ “Україна” (с. Маків) орендувала в районі 1352 га і жодного гектара не засіяла.

Урожайність всіх культур впродовж досліджуваного періоду була порівняно невисокою, проте мала тенденцію до зростання, за виключенням гречки, картоплі та овочів (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка урожайності основних сільськогосподарських культур, ц/га

Показники	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік
Зернові	19,6	16,0	25,9	31,8	31,4
в т.ч. озима пшениця	20,5	17,3	21,3	30,4	34,1
Ярий ячмінь	19,9	14,6	17,9	24,4	21,9
Кукурудза	34,3	42,6	51,0	44,0	52,5
Гречка	8,0	4,8	5,0	5,0	4,2
Цукрові буряки	257,0	204,0	143,0	-	-
Соняшник	8,3	6,2	13,9	17,2	15,8
Соя	8,0	8,3	7,9	19,5	13,1
Озимий ріпак	13,1	12,6	11,4	14,6	21,2
Картопля	41,3	101,4	53,6	400,0	18,6
Овочі	44,6	35,6	27,7	21,3	22,9
Фрукти	1,9	1,0	4,1	6,4	25,0

Найвища урожайність зернових культур 2009 року спостерігалась в ТзОВ “Агропродукт Плюс” (с. Ходоровці) – 42,4 ц/га, а найнижча (6,7 ц/га) – в ТОВ АФ “Надія” (с. Довжок).

Найвища урожайність озимого ріпаку отримана у ПП “Агро-Еко ХХІ” (с. Крушанівка) – 41,3 ц/га, а найнижча (2,9 ц/га) – в ТОВ АФ “Надія” (с. Довжок).

У тваринницькій галузі спостерігається зменшення на 33,3% виробництва м'яса великої рогатої худоби та свиней. Виробництво молока скоротилось на 20,3% в порівнянні з 2005 роком. Головною причиною цього було скорочення поголів'я великої рогатої худоби на 60%. Поголів'я корів та свиней, хоча і зменшилось в порівнянні з базисним роком відповідно на 52,7 та 11,1%, у порівнянні з 2008 роком збільшилось на 3,6 та 38,1% відповідно. Виробництво яєць мало стійку тенденцію до зростання і збільшилось впродовж досліджуваного періоду в 20 разів, головним чином, за рахунок збільшення у 16,7 разів поголів'я птиці (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка поголів'я та продуктивності сільськогосподарських тварин

Показники	Роки				
	2005	2006	2007	2008	2009
Поголів'я, голів					
Велика рогата худоба	8 309,0	5 528,0	4 298,0	3 676,0	3 388,0
у т.ч. корови	2 709,0	1 879,0	1 311,0	1 238,0	1 282,0
Свині	3 805,0	4 391,0	2 865,0	2 450,0	3 383,0
Птиця	37 981,0	326 885,0	797 685,0	402 002,0	633 302,0
Продуктивність					
Надій молока на 1 корову, кг за рік	2 434,0	2 500,0	3 076,0	3 849,0	4 275,0
Середньодобові прирости, г: ВРХ	378,0	346,0	377,0	403,0	411,0
свиней	226,0	258,0	248,0	244,0	251,0
Отримано яєць на курку-несучку, шт.	298,0	307,0	288,0	231,0	316,0

Зміни поголів'я викликані з одного боку пошуком господарствами більш прибуткових видів виробництва з меншим періодом окупності вкладених коштів, а з іншого боку – відсутністю ефективної державної підтримки тваринницької галузі.

Для забезпечення галузі тваринництва кормами 2009 року було заготовлено сільськогосподарськими підприємствами 585 т сіна, 8416 т сінажу, 14750 т силосу.

Надій молока від однієї корови 2009 року збільшився на 75,6% проти 2005 року; середньодобові прирости великої рогатої худоби та свиней зросли, відповідно, на 8,7 та 11,1%; яйценосність курей зросла на 6%.

Найкращі результати по виробництву молока були досягнуті в СТОВ ВФ “Мрія”, ДПФ “Деметра”, СТзОВ “Нефедівське”, які виробили 67,7% загального обсягу виробництва молока району. Найвища продуктивність корів в: СТОВ ВФ “Мрія” – 5406 кг, ТОВ СП “Нібулон” – 5270, ВК “Іскра 2007” – 4884, ДПФ “Деметра” – 4738 кг/рік.

2006 року сільськогосподарським товаровиробникам району надійшло 4,2 млн.грн. бюджетних коштів. З них:

1. Дотації за вирощений і зданий молодняк великої рогатої худоби і кондиційних свиней – 1,4 млн. грн., в тому числі сільськогосподарським підприємствам – 345 тис. грн., господарствам населення – 1,07 млн. грн.;
2. Дотації за посіви озимих культур – 1,3 млн. грн.;
3. Дотація за посіви ярих культур – 1,3 млн. грн.;
4. За придбане елітне насіння – 131,6 тис. грн.;

2007 року з Державного бюджету виплачено по 9-ти програмах дотацій сільськогосподарським товаровиробникам району в сумі 16 млн. грн., а саме: 1) дотація за зданий високоваговий молодняк великої рогатої худоби та свиней – 2,9 млн. грн., в тому числі сільськогосподарським підприємствам – 597,6 тис. грн.; 2) дотація за посів озимих культур – 1,1 млн. грн.; 3) дотація за посів ярих культур – 224 тис. грн.; 4) дотація за придбані мінеральні добрива – 381 тис. грн.; 5) відшкодування відсоткової ставки за короткостроковий кредит – 837 тис. грн.; 6) відшкодування відсоткової ставки за довгостроковий кредит – 7940,7 тис. грн.; 7) відшкодування сортонадбавки за придбане елітне насіння – 257,2 тис. грн.; 8) відшкодування вартості техніки вітчизняного виробництва – 1414 тис. грн.; 9) відшкодування затрат в садівництві – 718 тис. грн.

За 9 місяців 2008 року з Державного бюджету по всіх категоріях господарств, включаючи кошти, надані через Головне управління агропромислового розвитку, надійшло дотацій на суму 14,5 млн. грн. Дотації отримано за такими програмами:

- за гектар посіву озимих культур – 994,6 тис. грн.;
- дотація за вирощену худобу і птицю – 640,6 тис. грн.;
- дотація за приріст поголів'я корів молочного напрямку – 186 тис. грн.;
- по короткострокових кредитах – 282,6 тис. грн.;
- по середньострокових кредитах – 10970 тис. грн.;
- по закладенню і нагляду за молодими садами – 787 тис. грн.;
- часткова компенсація купівлі складної техніки – 15 тис. грн.;
- дотація за посів ярих культур – 159,7 тис. грн.;
- дотація за наявне та прирощене поголів'я вівцематок і ярок – 5,4 тис. грн.;
- компенсаційні кошти внаслідок стихії – 473,4 тис. грн.

Постановою Кабінету Міністрів України № 706 від 6 серпня 2008 року з 1 серпня 2008 року збільшена доплата за 1 кг живої маси худоби і птиці, зданої на забій переробному підприємству: молодняка великої рогатої худоби з 1,90 до 2,90 грн.; свиней (за винятком свиноматок і кнурів) з 1,40 до 2,15 грн., що було відчутною підтримкою для господарств усіх категорій.

За 2009 рік сільськогосподарським підприємствам району надійшло державних бюджетних коштів на суму 7504,8 тис. грн., з яких 4777,4 тис. грн. – погашення заборгованості за 2008 рік (в тому числі за вирощену худобу і птицю – 758,6 тис. грн., відшкодування за короткостроковими кредитами – 4018,8 тис. грн.). 2009 року дотація за приріст поголів'я корів молочного напрямку складала 60 тис. грн.; за наявні племінні бджолосім'я – 3,9 тис. грн., компенсація витрат по саду – 2376 тис. грн., за наявне поголів'я овець – 2,7 тис. грн., спецфонд по дотації великої рогатої худоби – 6,6 тис. грн., відшкодування за короткостроковими кредитами – 278,2 тис. грн.

Усе це вплинуло на результативні показники діяльності району (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка ефективності виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах району

Показники	Роки				
	2005	2006	2007	2008	2009
Валова продукція сільського господарства, млн. грн.	55,6	51,8	85,7	84,8	110,2
Результат від реалізації продукції, млн. грн. (прибуток „+”, збиток „-“)	+0,9	-3,5	+7,0	+39,4	+43,5
в т.ч.: продукції рослинництва	+0,9	-0,1	+8,9	+10,8	+4,0
продукції тваринництва	-2,2	-3,1	-2,0	+28,0	+39,4
Рентабельність виробництва продукції, %:					
в господарствах району	-2,6	-9,8	8,4	40,7	35,0
в т.ч.: рослинництва	5,9	-0,6	39,2	35,1	17,9
тваринництва	-13,5	-22,5	-3,4	42,8	39,0

Рис. 1. Динаміка рентабельності виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами району

Основними причинами цього стали: невідповідність цін на сільськогосподарську продукцію і матеріально-технічні ресурси для нього, високі відсоткові ставки фінансово-кредитних установ, низька матеріальна забезпеченість господарств.

Подолання проблем і подальше підвищення ефективності виробництва продукції сільського господарства можливе при застосуванні прогресивних і енергозберігаючих технологій вирощування сільськогосподарських культур та виробництва продукції тваринництва; забезпеченні повного і раціонального використання земель; покращенні технічного забезпечення виробництва та оновленні сільськогосподарської техніки; відновленні та розширеному відтворенні поголів'я худоби і птиці; виконанні завдань, передбачених державними та регіональними програмами розвитку тваринництва.

Висновки. Реалізація запропонованих заходів дозволить стабілізувати результати роботи сільськогосподарських підприємств Кам'янець-Подільського району і дати поштовх до неухильного зростання ефективності галузі.

Список використаних джерел

1. Кам'янець-Подільська районна державна адміністрація // Соціально-економічний розвиток району за 2009 рік. – www.kprda.gov.ua.
2. Посібник по формуванню і функціонуванню ринку агропромислової продукції / За ред. П. Т. Саблука. – К.: ІАЕ, 2005. – 554 с.
3. Черевко Г. Сутність категорії ефективності в економіці сільського господарства // Вісник Львівського державного аграрного університету: Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 3-15.

Аннотація. *Исследовано ефективність производства продукции в сельскохозяйственных предприятиях и его государственную поддержку по разным программам. Разработано основные пути повышения эффективности сельскохозяйственных отраслей в предприятиях района.*

Ключевые слова: *сельскохозяйственные предприятия, экономическая эффективность, рентабельность, производство, растениеводство, животноводство.*

Annotation. *It is investigated a production efficiency of production in the agricultural enterprises and its state support under different programs. It is developed the basic ways of efficiency of agricultural branches to the enterprises of area increase.*

Key words: *the agricultural enterprises, economic efficiency, profitability, manufacture, plant industries, animal industries.*